

Nyul Imre

Az egykori tócskerti „bagolyvár” története

A tócskerti könyvem írása közben kaptam egy fényképet egy érdekes házról (1. kép.). Sajnos akkor még nem tudtam, hogy ez a ház is a Tócskert része volt. Több helyen, többektől érdeklődtem, de senki sem ismerte fel, senki nem tudott segíteni.



1. kép. Kacsorics-villa.¹

¹ Kovács Lajos magángyűjteményéből

Később a Déri Múzeum Fotótárából is előkerült egy másik fénykép a házról, amelyen a környezete is jobban látható. A fénykép 1938-ban készült és a Múzeum nyilvántartásában „*Emeletes, oszlopos-boltíves tornácú nyári lak a Széchenyi utca végén*” címen szerepel (2. kép.). Ekkor kezdtem gyanítani a helyét, de mindenképpen megerősítésre volt szükségem. Először Budaházy Zsuzsanna ismerte fel egyértelműen, aki „bagolyvár” néven emlékezett rá és a helyében is megerősített. Ekkor jutott eszembe, hogy egy beszélgetés során Kaszanyitzky András is említette, hogy mellettük, az Aczél utcában volt egy ház, amit a környékeliek „bagolyvárnak” hívtak. András is örömmel fedezte fel a kép alapján azt a házat, amelyben ő maga is járt. Azaz ez nem más, mint az egykori Aczél utca 2. számú ház. Mivel sarki ház volt, így István út 41. számot is viselte az ingatlan.



2. kép. István út – Aczél utca sarok (1938).²

Így elkezdtem tovább kutatni. A kutatás eredményeként kiderült, hogy 1870-ben már Kacs Kovics Iváné volt a szépen parkosított, sok-sok fával beültetett telek a házzal együtt. Kacs Kovics Iván (1809–1880) mérnök, 1848-as honvédezredes, a debreceni honvédegyelet elnöke, császári és királyi kapitány, városi bizottsági tag. Övé volt a Kishegyesi út–István út sarkán a kenderáztató. Halála után az özvegy, született Kolner Terézia (1822–1906) által létrehozott alapítvány azt a célt szolgálta, hogy a tőkésített jövedelméből a város köztereit művészi szobrokkal díszítsék. Ennek törzsvagyonra a kenderáztató volt, illetve az Aczél utcai ingatlan.

Az 1910. évi háznyilvántartásban „*özv. Kacs Kovics Ivánné szül. Kolner Terézia hagyatéka zárgondnoki kezelés alatt*” bejegyzéssel szerepel. A város valószínűleg nem tudott mit kezdeni vele, ezért 1923. április 19-re árverezésre hirdették meg az akkor 1525,1 □-öles telket,

² 002945 P Emelletes, oszlopos-boltíves tornácú nyári lak a Széchenyi utca végén. 1938. Debrecen, Széchenyi utca, Piribauer István/Kovács Gyula, IV.271. (DM)

rajta a 12,3 □-öl területű ingatlant.³ Az árverés sikertelen lehetett, mivel ez év augusztus 31-re újabb árverezést hirdettek meg Kacskovics Ivánné 500.000 korona becsértékű hagyatékára, az Aczél utca 2. szám alatti erdőre és házra.⁴



3. kép. A Kacskovics-ingatlan (1872).⁵

³ Egyetértés 1923.

⁴ Budapesti Közlöny 1923.

⁵ MNL HBML VI.181.t.

Következő fellelhető adat, amikor 1927-ben eladásra kínálták a házat 8.800 pengőért, 370 □-öl telekkel.⁶

1929 októberében újból eladásra hirdetik az „*emeletes jó kis üzletes házat*” 6.500 pengőért. Alatta hentes és mészáros üzlet volt.⁷ Az 1931. évi címtárból kiderül, hogy ez Móró Albert (?–1953), hentes és mészáros tulajdona/bérleménye volt. 1930 szeptemberében újra meghirdették, ekkor már csak 3.500 pengőért.⁸

A telekterület fent említett csökkenésének oka az 1870. évi kataszteri térkép és az 1930. évi Borsos-féle térképek összevetéséből derül ki. Az utóbbin látható, hogy a telek hátsó részén újabb 3 telek lett kialakítva, illetve az Aczél utcai részt is kettéosztották, így az egykori nagy telek ekkor már 5 részből állt.

Innentől kezdve már gyakran változtak a házzal kapcsolatos nevek. 1940-ben Klapács Gyula kerékgyártómester nevét találhatjuk meg a címtárban.⁹ 1950-ben Juhász Andrásné,¹⁰ 1959-ben Nagy Zoltán,¹¹ majd 1962-ben Tapolcai László¹² neve lelhető fel a korabeli sajtóban.

Sikerült fellelnem egy olyan személyt, aki 1959 és 1961 között a házban élt. Édesapja, Csatári Zsigmond bérlő volt a házban. A házban az emeleten lakott, ők a földszinten. Akkor már kicsit másképp nézett ki az épület. A háború után az eredeti ház mellé építettek egy plusz szobát és mosókonyhát. A bejáratnál – egy akkor jellegzetes – íves üvegverandát alakítottak ki. A földszinten egy nagy, kb. 5×5 méteres nagyszoba, mellette konyha volt. A szoba hajópadlóval volt burkolva. Az emelet hasonló volt, de ott még egy kamrát is kialakítottak. A fentebb említett Nagy Zoltán Csatári Zsigmond veje volt, aki szintén ott élt.¹³

1967 és 1974 között Gál Gyula többször hirdetett eladásra különböző eszközöket, illetve feleségét díjazták a virágos Debrecenért mozgalomban. 1970-ben innen temették özvegy Nagy Károlyné Szabó Etelkát.¹⁴

1972-ben újabb árverésre hirdették meg a kétszintes házas ingatlant. Ekkor már csak 141 □-öles telekkel 75.000 forintos irányárral,¹⁵ majd októberben újra.¹⁶ Új tulajdonosa nem élvezhette sokáig a házat, mivel 1979-ben szanálták.

Az egykori kert területe a mai István út és a mellette húzódó szervízút között terült el. A területet befűvesítették, illetve több fa is található rajta. Ezek közül néhány fa a ház kertjéből maradt meg.

⁶ Tiszántúli Hírlap 1927.

⁷ Debreceni Ujság 1929.

⁸ Debreceni Ujság 1930.

⁹ Debrecen címtára 1940. (Bejegyezve István u. 41. szám alatt is.)

¹⁰ Hajdú-Bihari Napló 1950.

¹¹ Hajdú-Bihari Napló 1959.

¹² Hajdú-Bihari Napló 1962.

¹³ Csatári Ferenc szíves közlése

¹⁴ Gyászjelentés

¹⁵ Hajdú-Bihari Napló 1972a.

¹⁶ Hajdú-Bihari Napló 1972b.

Imre Nyul

The History of the Former “Owl Castle” in Tócskert

In Debrecen, in Tócskert of the gardens quarter, there was a special one-story house among the many small one-story buildings. The house was originally owned by engineer Iván Kacs Kovics (1809–1880), colonel of the Home Guard in 1848, imperial and royal captain, member of the city committee, and his wife, Terézia Kolner. He also owned the hemp soaker on the corner of the nearby Kishegyesi and István Street. After their deaths, the “owl castle” was auctioned off. Until the demolition in 1979, several residents and industrialists used the house.

Források

Képi források

- DM Déri Múzeum
István út – Aczél utca sarok, 1938. (2. kép.)
- Kovács Lajos magángyűjteménye
Kacs Kovics-villa (1. kép.)
- MNL HBML Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Vármegyei Levéltára
VI.181.t. Bihar és Hajdú vármegyei Földmérési Felügyelőségek iratai-
nak gyűjteménye. Debrecen.
A Kacs Kovics ingatlan – 1872. (3. kép.)

Nyomtatott források

- Budapesti Közlöny 1923. Budapesti Közlöny, (1923), 164. sz., 1923. július 22. 8.
- Debrecen címtára 1940. Debrecen címtára. Debrecen, 1940.
- Debreceni Ujság 1929. Debreceni Ujság, 33. évf. (1929), 294. sz., 1929. december 28. 31.
- Debreceni Ujság 1930. Debreceni Ujság, 34. évf. (1930), 196. sz., 1930. szeptember 2. 12.
- Egyetértés 1923. Egyetértés, 5. évf. (1923), 85. sz., 1923. április 15. 8.
- Hajdú-Bihari Napló 1950. Hajdú-Bihari Napló, 7. évf. (1950), 81. sz., 1950. április 7. 4.
- Hajdú-Bihari Napló 1959. Hajdú-Bihari Napló, 16. évf. (1959), 139. sz., 1959. június 16. 5.
- Hajdú-Bihari Napló 1962. Hajdú-Bihari Napló, 19. évf. (1962), 147. sz., 1962. június 26. 5.
- Hajdú-Bihari Napló 1972a. Hajdú-Bihari Napló, 29. évf. (1972), 182. sz., 1972. augusztus 4. 6.
- Hajdú-Bihari Napló 1972b. Hajdú-Bihari Napló, 29. évf. (1972), 236. sz., 1972. október 6. 6.
- Tiszántúli Hírlap 1927. Tiszántúli Hírlap, 8. évf. (1927), 189. sz., 1927. augusztus 23. 12.